

Kunstbeschouwing

Onderdeel van een theoretische benadering

Zowel kunstgeschiedenis als kunstbeschouwing zijn theoriebestanddelen van het kijken naar , analyseren van, benoemen en betekenis geven aan en vergelijken van kunst. Een drietal vragen prikkelt:

- Waar staat het kunstwerk voor?
- Hoe ziet het kunstwerk eruit?
- Hoe komt het in de geest van de kunstenaar tot stand? Hoe te verbeelden?

Kunstbeschouwing is een beetje het stiefkindje van kunstgeschiedenis. Mede daardoor wellicht is er weinig eensgezindheid over methode, inhoud en doel. Er is echter (dat geldt voor beide) ook geen pasklaar antwoord, geen zekerheid en waarheid; eerder is er sprake van een proces van overwegingen in een vorsen naar inhoud, vorm, betekenis en historische ontwikkeling. Er is daarmee dan ook altijd ruimte voor interpretatie.

Binnen de kunsttheorie zijn er een tweetal leidende methodologische 'kijk'lijnen:

- De iconologie: de prioritaire vraagstelling is dan: waar staat het voor? Het inhoudelijk betekenis geven aan beelden. De vraag veelal gesteld vanuit en geplaatst in een chronologische, geschiedkundige en literaire context. Lange tijd vereenzelvigd met diepgaande studies van cultuurhistorische gegevens als verklaring voor fenomenen in de kunst. In die zin vraagt het om een brede belezenheid en 'gestudeerdheid' van allerlei gerelateerde gebieden. De focus ligt daarbij op het kunstenaarsleven en de kunstkritieke stroming.
- Een andere lijn is die van de morfologie. De meest opdringende vraag luidt: hoe ziet het eruit? De morfologie houdt zich namelijk bezig met de vormaspecten van de kunst; veelal als belangrijk bestanddeel van het beschrijvende van kunst, de iconografie. De beschrijving blijft doorgaans meer beperkt tot een enkelvoudig kunstwerk. Beschrijverderwijs geeft het beeld- en vorminformatie uit dat ene specifieke kunstwerk weer. Ook dan veelal toewerkend naar een focus op het 'verhaal'. Morfologie wordt in die zin vaak gezien als slechts een 'opstapje' naar het echte theoretische werk, de eerder genoemde iconologie; het verklarende bestanddeel. Echter, ligt op de keeper beschouwd in de vormaspecten – in de materiële verschijningsvorm – niet het onderscheidende ten opzichte van andere kunstuitingen... Als reactie hierop is er een verschuiving naar een meer verhaalloze werkbeschouwing.

Een mix ligt in de vraagstelling: hoe komt het werk in de geest van de kunstenaar tot stand?

Grote verschillen in beeldende kunst zijn het gevolg van hoe de kunstenaar de wereld beziet. Van invloed zijn het karakter van de kunstenaar, de filosofische opvattingen, specifieke eigenschappen van de tijd, wat de kunstenaar belangrijk vindt en wat deze in het verlengde daarvan wil weergeven. De functie van het kunstwerk hoort strikt genomen niet tot de morfologie. Toch is er een relatie tussen de doelstelling, de realisatie en de vorm. De functie werkt in hoge mate door op de keuze van de beeldmiddelen.

De meeste kunstwerken tot de negentiende eeuw werden in opdracht gemaakt. Zo dragen ze vaak een bepaalde mening uit, een geloofsopvatting, een theorie of de betekenis van een literair programma en / of dienden ter meerdere eer en glorie van de opdrachtgever. Vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw ontbreekt in toenemende mate de opdrachtgever. De kunstenaar wordt zijn eigen opdrachtgever en geeft uitdrukking aan zijn eigen esthetische, ethische, maatschappelijke, godsdienstige, politieke, literaire en filosofische aspecten.

Vorstudies werken vaak zeer verhelderend. In die zin behoren deze tot de morfologie. Zij dragen vaak in hoge mate bij aan het begrip van de genese van een kunstwerk.

Wat begripsvorming betreft is veel ook afhankelijk van het (letterlijke) standpunt van de aanschouwer en in hoeverre deze in staat is de bedoeling van de kunstenaar op te pikken door deze te volgen met diens ogen. De kunstenaar dwingt de kijker door zijn morfologische aanpak zijn standpunt in te nemen. Hij geeft met de wijze van neerzetten op het vlak betekenis.

Morfologisch ontleden bevordert objectiverend standpunt

Het oppositiemodel van Wölfflin helpt om verschillende beeldmiddelen vanuit een tegengesteld begrippenpaar te beschouwen. Door kunstwerken vanuit tegenstellingen te benaderen, wordt het makkelijker de kwaliteiten van een afzonderlijk werk te doorgronden. Meer dan dat het geval is bij bestudering van ieder werk afzonderlijk. Het begrip van kunstwerken kan aldus worden versteekt door beelden op beeldaspecten te vergelijken. Het stimuleert je als het ware om intensiever te kijken.

Schematisch overzicht uiterlijke verschijningsvormen voor systematisch onderzoek kunstwerken:

	effect	begrip(stegenstelling)	begrip(stegenstelling)	effect	
statica	harmonisch samengaan beeld en	1. tectonisch	atectonisch	missen rust en stabiliteit; kader houdt met moeite	contrapposto (standbeen en

	ruimte eromheen; kader speelt constructieve rol			in bedwang; Fysieke begrenzing, maar visuele sensatie gaat zeker gevecht aan met kader; compositie neigt naar buiten te komen of door te lopen;	speelbeen)(beweeglijk, a-symmetrisch)
onderdelen een eenheid, vooral pas op afstand; onderdelen aanvankelijk een solistische rol en vormen pas een geheel op meer afstand	begrenzing helder, scherp,eenduidig, 'uitgeknipt', 'tekenachtig; scherp en vast	2. lineair	pictoraal	omfloerst, schilderachtig, vaag, wollig, weinig gefixeerde overgangen in kleur en / of licht=schaduw; diffuus, zacht	binding in het totaal; losse onderdelen aanvankelijk weinig betekenis; anonieme onderdelen ten opzichte van elkaar aanvankelijk; richt je op samenhang tussen enkele onderdelen, dan vormen ook de andere onderdelen daarin mee een geheel; de afzonderlijke onderdelen krijgen dan juist meer zegkracht
overlapping en oversnijding	perspectief (horizon – ooghoogte; vluchtlijn, vluchtpunt, wijking, verkorting);	enigszins tekenachtig, duidelijke lijnen, veelal lineair ; diepte als verbijzondering van ruimte.	sferisch, schilderachtige ruimte; de ruimte eromheen is veelzeggend		
	de buitenkant van het kunstwerk. (bijvoorbeeld mate van musculatuur)	3. plastisch lineair plastisch	ruimtelijk picturaal ruimtelijk	wisselwerking tussen beeld en ruimte	geen echte tegenstelling, kunnen samengaan

				<p>convex: bol; gesloten; kracht van binnenuit; implosief; positief; concaaf: hol, negatief, druk van buiten, makkelijk ruimte toelatend; expansief</p> <p>gradiënten: verhogen of verkleinen van waarnemingskwaliteit (grootte / textuur / scherpte / helderheid)</p> <p>rood > op je afkomend blauw > wijkend</p>	<p>licht / donker:</p> <ul style="list-style-type: none"> • modele, aangeven van volume en body • duidelijk, scherp : nuances • eigenschaduw (object gebonden) • slagschaduw (lokaliseren in de ruimte) • glimlicht • reflectie (weerkaatsing) • kleur-tegen-kleur contrast. • kleuren die het verst van elkaar verwijderd liggen, diametraal op de kleurencirkel, verheviggen elkaar. • complementaire contrast. • licht-donker-contrast. • kwaliteitscontrast (verzadiging / saturatie)
--	--	--	--	---	--

					• warm-koud contrast
		4. veelheid /apart	eenheid / samen		
	het onderwerp is min of meer geïsoleerd neergezet in de ruimte	5. duidelijkheid	onduidelijkheid		
pointillisme / divisionisme (samenstellende verftoetsen naast elkaar en door elkaar verheft kleur; vervloeien in het bewustzijn)	rationeel / celebraal gebruik (volledig rationeel toepassen van kleur; zoals onze hersenen een kleur definiëren) (blauwe lucht) Autonoom gebruik: de kleur is niets anders dan de kleur	6. oppervlakte-, voorwerps-, lokaal kleuren < lineair-plastisch (aanwijsbaar verbonden met objecten)(stofuitdrukking)	vlak-, verschijningskleuren (ergens in de ruimte) > pictoraal=ruimtelijk	expressief, emotionele lading van kleur om essentie te accentueren	
	opzien tegen, opgenomen in het geheel	7. laag standpunt	hoog standpunt	oppermachtig, vertedering	
passe-partouts als een extra bufferzone tussen voorgestelde werkelijkheid en ruimte eromheen	vastheid, stabiliteit, geslotenheid; horizontalen en verticalen spelen belangrijke rol	8. kader bevestigend	kader ontkennend	spanning, beweging, dynamiek, diagonalen	
kader liggend, staand, afhankelijk van beeldaspecten, veelal meetkundig (vierkant, rechthoek,					shaped canvas: vorm en inhoud één en daarmee kader volgend, aanpassend

driehoek)					
		strak en vloeiende contour (veelal samenhang met textuur)	brokkelige, aangetaste, schertsmatige contour		
stofuitdrukking	licht in combinatie met materiaal- behandeling, kleurgebruik, licht en donker met als resultante een bepaalde oppervlaktekwaliteit				
textuur	oppervlaktekwaliteit	glad en persoonlijk	ruw, persoonlijk		
factuur	de manier waarop de kunstenaar te werk is gegaan en de wijze waarop het kunstwerk is ontstaan				
handschrift, schriftuur	specifieke eigen herkenbare manier				
structuur	opbouw, samenhang der dingen				
ordening	onderlinge samenhang elementen kunstwerk samen vormend één geheel; compositie in het platte vlak, geordend doorlijn en vlak (betekenis weglaten)		beeldassen	stabiel = in rust; statig: onrust, (horizontalen, verticalen;dynamiek, beweging (diagonalen, schuinen, krommen). formeelachtig;dominantie op de midden verticale as of links en rechts vergelijkende onderdelen	harmonie, balans en evenwicht door goed gekozen verhoudingen en / of zorgvuldig hanteren van kleur, licht - donker en de voorstelling zelf.

		<p>hanteren van ongelijke elementen (min of meer asymmetrisch) in een zinvolle verhouding tot elkaar en tot het geheel.</p> <p>proportie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gulden snede is er één van;(5:8/ 8:13); • modulair: een eenheid die terugkeert door halvering of vermenigvuldiging • vorm en contravorm (restvorm)figuur en achtergrond (geen vorm zonder restvorm, geen ruimtelijk werk door de ruimte eromheen) 	<p>spiegeling (symmetrie) (een op een weergeven)</p> <p>centrale compositie (snijpunt horizontale en verticale positie)</p> <p>piramide / driehoekscompositie:</p> <p>Blikpunten (mens heeft de neiging om afbeelding volgens plan/ volgorde te af te tasten van links naar rechts) blikrichting</p>	<p>diagonale tweedeling (lijn van links onder naar rechtsboven effect opwaarts)</p>	<p>driehoek binnen kader en enigszins horizontaal en symmetrisch > tectonisch; Buiten kader, driehoek een bepaalde hoek met de onderzijde kader > atectonisch</p>
afmeting	bedoeld	kwalitatief, welke indruk het wekt	kwantitatief, feitelijk meetbaar (afmeting)		
formaat			Verhouding van hoogte en breedte (vorm)		

Kleurentheorie van Johannes Itten: licht, kleur en vorm zijn een hechte combinatie en hebben zonder elkaar geen bestaansrecht. Geen enkele kleur kan als een zelfstandig gegeven worden opgevat. De ene kleur heeft altijd invloed op een andere. De kleurentheorie is gebaseerd op contrasten. Primaire kleuren, drie elementaire kleuren. Onderling gemengd ontstaan de secundaire kleuren. Kleuren roepen graag hun complementairen op. Niet-kleuren: zwart, wit en grijs. Kleurkwaliteit: de ene kleur is meer dwingend dan een andere kleur. Door kleuren te mengen, neemt helderheid af. Er is een zogenoemde optimale kleurverhouding, waarbij kleuren in een onderlinge verhouding gelijkwaardig overkomen. Dit heeft invloed op de onderlinge kleurverhouding van een kleur in een beeld. Verhouding tussen kleuren is complex en in combinaties vergroot het tegenstellingen. Daarnaast kennen kleuren een kleursymboliek, die veranderlijk is en afhankelijk is van cultuur en periode.

Net zoals licht - donker en kleurcontrasten een illusionaire werking kunnen hebben, geldt dat ook voor beweging. Evenals dat geldt voor ruimte.

Ruimte en beeld maken elkaar mogelijk. De ruimte bepaalt het beeld, het beeld bepaalt de ruimte.